AVSTÅNDET TILL EUROPA

OM SVENSK EU-JOURNALISTIK

Kristin Wester

2009.06.01

TIMBRO [MEDIEINSTITUT]
www.timbro.se/innehall/?isbn=9175667164&flik=4

INNEHÅLL

INLEDNING 5

2. EU I MEDIERNA – BEVAKNINGEN UNDER ALL KRITIK 7

Sveriges kontra Europas bevakning 8

Brist på kontinuitet och sänkta ambitioner 9

EU-politikerna kategoriseras efter nationalitet, inte efter politisk åskådning 11

Optimisterna

3. ANSVARSFRÅGAN 13

EU – monstret på skrivbordet 13

Politikernas ansvar 14

Nej-spöket – den politiska klangbottnen 15

Okunnig journalistkår 16

Medieutvecklingen 17

4. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION 18

FOTNOTER 21

Kristin Wester är journalist med examen från JMK i Stockholm. Hon har bakgrund från bland annat Dagens Industri och ett antal lokaltidningar i Stockholmsområdet. Kristin har även mångårig erfarenhet av att arbeta med internationella studieutbyten med fokus på utvecklingsländer.
I dag är hon verksam som reporter och redaktör på två lokaltidningar i Norrort.

© Timbro Medieinstitut 2009
ISBN 978-91-7566-716-4
info@timbro.se
www.timbro.se

INLEDNING

NÄR JAG GICK på Journalisthögskolan i Stockholm fick jag lära mig vikten av att granska makten där den finns. Det undervisades envetet om kommunpolitik, riksdag och regering. Vi tragglade beslutsgångar och läste diarielistor på kommunhuset i Sundbyberg.

Något vi inte läste en rad om var EU.

När jag senare började arbeta som journalist såg det likadant ut. EU-frågor var kastlösa. De gånger de dök upp på morgonmötena kliade man sig i huvudet och undrade under vilken vinjett man skulle placera dem. Gällde nyheterna Sverige eller världen?

I dag kablar medierna ut siffror som visar att varannan svensk är ovetande om årets Europaparlamentsval.[1] Spaltmeter skrivs om det katastrofalt låga intresset, och om att få kommer att gå till valurnorna den 7 juni när vi för tredje gången ska välja våra representanter.

SKULLE EN VANLIG MORGONTIDNING RAPPORTERA OM ALLT SOM ÄR RELEVANT FRÅN EU SOM PÅVERKAR SVENSKA MEDBORGARE SKULLE DEN RAPPORTERINGEN VARA BETYDLIGT STÖRRE ÄN DEN NATIONELLA POLITISKA BEVAKNINGEN.

HENRIK ALEXANDERSSON

Men en relevant fråga lyser med sin frånvaro: Varför är den svenska EU-bevakningen så bristfällig?

Första delen av den här rapporten slår fast det uppenbara; svensk politisk EU-bevakning håller inte måttet. Problemen är framför allt kvantitativa, att det inte skrivs tillräckligt mycket om unionen i relation till EU-beslutens betydelse för medborgarna. Men de är också kvalitativa, det vill säga relaterade till hur det rapporteras. Båda problemen är demokratiskt bekymmersamma, inte minst med tanke på det stundande valet.

I den andra delen diskuteras varför vi efter femton års medlemskap ännu inte har en kontinuerlig EU-bevakning värd namnet, och vilka som bär ansvaret. Hur kommer det sig att SVT tre veckor före det största EU-valet någonsin väljer att ge ämnet tio minuter i slutet av sin partiledardebatt? Ansvaret är tredelat, och såväl medier och politiker som till viss del medborgarna får ställa sig i skamvrån.

Den utbredda EU-apatin inom alla tre kategorierna är förståelig. Varför slösa energi på en makt som tycks både avlägsen, arrogant, svårbevakad, opåverkbar och osexig? Men

byt ut ”EU” mot ”riksdagsval” i ovanstående mening, och frågan hamnar i ett nytt ljus. Jämförelsen är inte helt orimlig. Mellan 60 och 70 procent av alla ärenden som behandlas av fullmäktigeförsamlingar runt om i landet påverkas direkt eller indirekt av EU, och ungefär en tredjedel av Sveriges lagar och regler har EU-anknytning.[2] Detta lär inte minska med Lissabonfördraget.

Det är svårt att mäta EU-rapporteringen kvantitativt, att isolera relevanta variabler och hitta en fungerande jämförelsegrund. Därför föll valet av undersökningsmetod på att helt enkelt fråga dem som vet. Rapporten bygger med andra ord på intervjuer med knappt tio personer som har stora EU-kunskaper och en eller båda fötterna i det mediala vardagsrummet; politiker, medieforskare och journalister.

Rapporten uttalar sig bara om de medier som tar på sig att ha en demokratisk funktion; public service och de stora dagstidningarna.

2. EU I MEDIERNA – BEVAKNINGEN UNDER ALL KRITIK

FÖR ATT KOMMA ÅT frågan varför svenska mediers EU-bevakning är som den är och hur den kan förbättras, är det på sin plats att först beskriva hur den ser ut. Just nu är bevakningen omfattande. Det är snart val och dessutom ska Fredrik Reinfeldt inom kort greppa EU:s ordförandeklubba – två saker som tillsammans får medierna att vakna till ordentligt.

Nästan alla större medier har en EU-satsning. DN har ”EU-valet” och ”Europa 09”, SR kör med ”Europaåret 09” och SvD har satsat på webbvinjetten ”EU-året”. Det finns också gott om specialinslag och temareportage. Lättsamma artiklar om EU-byråkraternas löner och parlamentarikernas närvaro i parlamentet frodas också i rapporteringen.

Men EU-webbsidor, artikelserier och Wallströmvinklar i all ära, bland intervjupersonerna är koncensus tydlig: EU är underbevakat.

– Om vi bortser från artiklar i samband med valet så är svensk EU-bevakning förfärligt dålig. Man täcker toppmöten och vissa sakfrågor, men dessa rapporteras det om först när besluten redan är tagna eller precis ska tas. Då är det för sent och det blir omöjligt för folk att engagera sig. Om man anser att medierna har en demokratisk uppgift så misslyckas de kapitalt på den här punkten, säger den nyliberala EU-bloggaren och debattören Henrik Alexandersson.

Han är ordförande för det nyliberala nätverket Frihetsfronten och bland annat känd för dokumentärfilmen *Rätten och rättvisan*. På sin svenska blogg Henrik-Alexandersson.se skriver han bland annat om EU-politik, rättssäkerhet och yttrandefrihetsfrågor. Bloggen ligger bakom åtskilliga uppmärksammade avslöjanden, till exempel att flera svenska Europaparlamentariker röstade mot att respektera den irländska folkomröstningen om Lissabonfördraget.

– De senaste tre veckorna har varit fascinerande. Jag har aldrig sett så mycket svensk media som gör en massa konstiga reportage och listningar på hur stor närvaro vi parlamentariker har och andra saker, men ingen skriver något om de problem vi möter i vårt arbete, säger parlamentarikern Anna Hedh (S).

Anna Hedh har en bakgrund som bland annat kommunalpolitiker, fritidsledare och behandlingsassistent och kryssades 2004 in i EU-parlamentet från plats 31. Hon var den enda av 220 socialdemokrater i EU-parlamentet som röstade nej till Lissabonfördraget

och har utsetts till årets EU-parlamentariker i hälsofrågor. Anna Hedh står i dag på plats nummer 5 på Socialdemokraternas lista i EU-valet den 7 juni.

Sveriges kontra Europas bevakning

Ett exempel på den undermåliga bevakningen är ”sensationsnyheten” om EU:s pensionsfond, som bland andra Henrik Alexandersson har uppmärksammat på sin blogg[3]:

➜ Det finns en pensionsfond för parlamentsledamöterna i vilken de frivilligt kan placera delar av sin lön. För varje euro en folkvald sparar skjuter EU till lika mycket, taget av skattebetalarnas pengar. Det har dock visat sig att vissa ledamöter sätter in pengar från sin kontorsersättning i fonden, de dubblar alltså pengar som inte är deras. Tyvärr har flera miljoner av fondens kapital gått upp i rök då det via omvägar placerats hos den i dag dömde finansmannen Bernard Madoff. Nu överväger man att täcka förlusterna med mer skattepengar från EU. Skandalen har kavlats ut stort i bland annat tyska och brittiska medier, men i Sverige har det varit tyst.

– *Det är märkligt, med tanke på att debatt om bonusar, pensioner och fallskärmar tycks vara något av en svensk nationalsport*, skriver Henrik Alexandersson.

Biter inte ens skandalerna och sensationsnyheterna längre?

Givetvis är det svårt, om ens möjligt, att jämföra svenska mediers EU-bevakning med andra länders, även om det är länder av ungefär samma storlek och med samma avstånd till Bryssel som Sverige. Och det är självfallet viktigast att svenska journalister i första hand mäter sig mot de kriterier som den inhemska kåren godtagit. Men flera av de medverkande i rapporten menar att svenska medier generellt är sämre än våra europeiska grannars:

– *Ibland kan jag få för mig att till och med norska medier, vars land inte ens är med i EU, har en bättre bevakning*, säger Henrik Alexandersson.

– *Vi är sämst i Europa. Men en anledning till det tror jag är att det aldrig var någon revolution för oss att bli medlemmar. Sverige har klarat sig från krig och har aldrig slagits för demokrati på samma sätt som flera andra europeiska länder som såg EU som räddningen. För oss var det en axelryckning*, säger Anna Hedh.

– *Det finns lokaltidningar i Europa som har bättre EU-bevakning än de stora svenska tid-*

ningarna. Det kan naturligtvis bero på den geografiska närheten och att dessa länder har en historia som är närmare knuten till EU än vad Sverige har, säger Christian Wohlert, redaktör och EU-korrespondent för den allpartiska nyhets- och debattplatsen Europaportalen.

Alla som medverkat i rapporten går inte så långt som att säga att Sverige är Europas tabelljumbo vad gäller EU-bevakning, men om den svenska bevakningen de facto är sämre än andra länders, är det svårt att hävda att EU som institution är orsaken till att det inte rapporteras. Så vad är det då som är så dåligt med bevakningen?

Brist på kontinuitet och sänkta ambitioner

Det finns två huvudsakliga brister i mediernas EU-bevakning: det rapporteras för lite och det saknas kontinuitet i rapporteringen.

– Om medierna ska fylla sin roll som tredje statsmakt måste de följa den demokratiska beslutsprocessen i alla led, från förslag till slutgiltigt beslut. Det är så man ger medborgarna störst möjlighet att förstå och påverka beslut. I EU är beslutsprocessen tungrodd och långsam, från EU-kommissionens grönböcker till beslut i Ministerrådet efter två rundor i parlamentet. Därför ställer det extra stora krav på medierna att uppfylla kravet på kontinuitet i bevakningen, säger Henrik Brors, politisk chefredaktör på DN och tidigare EU-korrespondent för TT.

Han får medhåll av SvD:s EU-korrespondent Rolf Gustavsson och medieforskaren Peter Berglez.

– Mediernas uppdrag är inte bara att förmedla information utan också att sprida förståelse. Utan hög kontinuerlig nivå får man en bristfällig förståelse, säger Rolf Gustavsson.

Rolf Gustavsson intar en särställning inom svensk Europajournalistik. Han har varit Brysselkorrespondent och EU-kännare sedan 1980-talet, först för SVT och sedan för Svenska Dagbladet. När den svenska Europadebatten tog fart gav han, tillsammans med statsvetaren Nils Elvander, ut skriften *EG – integration och suveränitet*. Under åren i Bryssel skrev han också flera böcker, bland annat om europeisk integration.

Peter Berglez är fil dr i medie- och kommunikationskunskap vid Örebros universitet. Han har intresserat sig för svenska mediers bevakning av EU genom sin forskning om mediers hantering av globala problem och kriser där EU är en politisk nivå bland flera. För tillfället är han involverad i ett FORMAS-finansierat forskningsprojekt som analyserar svenska mediers bevakning av klimatfrågan.[4]

– Man måste få in EU-bevakningen i vardagsrutinen. Mer journalistik måste integreras i till exempel vanlig lokaljournalistik. Det borde vara lika naturligt att rapportera från Bryssel eller Strasbourg som från Stockholm, säger Peter Berglez.

Bristen på kontinuitet blir tydlig om man tar en titt i backspegeln. EU uppmärksammades mycket i medierna vid inträdet 1994 samt 2000–2003, då Sverige var ordförandeland och vid EMU-omröstningen. Däremellan har luften gått ur bevakningen.

– Det är mycket berg- och dalbana. Varje gång man gör de här punktinsatserna är det en upprepning av grundkursen, men jag har inte sett fortsättningskursen än, säger Rolf Gustavsson.

När Rolf Gustavsson gick över till Svenska Dagbladet på 1990-talet hade tidningen, liksom Dagens Industri, en regelbunden Europabilaga som styrdes av ett folkbildningsideal. Bilagorna lades dock ner efter några år.

– Den bevakning vi gör i dag, och det gäller inte bara Svenska Dagbladet utan också andra medier, ligger långt ifrån de ambitioner vi hade på 90-talet, säger Rolf Gustavsson.

Paradoxalt nog tycks mediernas ambitioner ha sänkts i takt med att EU:s inflytande ökat. Korrespondenter har plockats hem, och Svenska Dagbladets ledning har aviserat att de planerar att lägga ner sin Brysselredaktion till årsskiftet 2010.

Medierna var duktiga när vi blev medlemmar. Men under de här femton åren har antalet Brysselkorrar minskat samtidigt som EU har fått mer att säga till om, säger Anna Hedh, och poängterar att hon själv väldigt sällan blir kontaktad av svenska medier.

– Jag skickar ut pressmeddelanden en gång i veckan, men den enda gången man blir kontaktad är om man kritiserar sitt eget parti eller gör något väldigt avvikande, säger hon.

Nu är inte en stor journalistarmé i Bryssel ett måste för en bättre EU-bevakning. Det handlar lika mycket om att på hemmaplan integrera vad som händer på EU-nivå i den nationella och lokala nyhetsrapporteringen. Men också här brister bevakningen enligt de intervjuade, som påpekar att svenska folket till stor del är helt ovetande om EU:s omfattande lagstiftning, eller får reda på den först när det är för sent. Det gäller till exempel det nya kemikaliedirektivet och telekompaketet.

– De flesta jag möter blir förvånade över att tidningarna skriver så lite om vad som händer i EU och vilka konsekvenser det blir av besluten, säger Anna Hedh.

EU-politikerna kategoriseras efter nationalitet, inte efter politisk åskådning

I en artikel på Göteborgs-Postens debattsida betonar Peter Berglez mediernas förälskelse i att markera skillnaderna mellan Sverige och EU:

➜ Självfallet måste en stor del av EU-rapporteringen ha en nationell vinkel. Och att beskriva konflikter mellan Sverige och EU kan såklart vara försvarbart i de enskilda fall där det finns en tydlig nationell förankring, som i Laval/Vaxholm-fallet. Men i de allra flesta fall finns inte någon enad svensk hållning eller identitet. I de flesta fall är det en påhittad mediekonstruktion som i stället borde ge plats åt de politiska ideologierna, och konflikterna mellan till exempel en socialdemokratisk och kristdemokratisk EU-politik.[5]

Fäblessen att markera skillnaderna mellan Sverige och EU syns också i porträtteringen av EU:s politiker. Henrik Alexandersson menar liksom Peter Berglez att politikerna främst beskrivs som fransmän, polacker och irländare, men sällan som protektionister, frihandelskämpar eller miljövänner. Nationalitet går före klassisk politisk åskådning, varför till exempel arbetet i parlamentets politiska grupper är så gott som osynligt i rapporteringen.

Peter Berglez menar vidare att rapporteringen alltför ofta saknar tydliga konfrontationer mellan olika idéer om vad EU borde vara och bli, inte minst utifrån ett vänster–högerperspektiv.

– Ska man hårdra det så borde samma journalistiska grepp, att dra upp tydliga konfliktlinjer och personifiera politiken, som man använder på lokal och nationell politik i regel också kunna användas på EU-nivå, säger han.

Optimisterna

Någon som inte håller med om den dystra bilden av svensk EU-bevakning är EU-nämndens ordförande Anna Kinberg Batra (M).

– Fram till i våras skulle jag ha sagt att mediernas EU-bevakning var slarvig, konstig, att den missade stora sammanhang med mera. Men med kombinationen val och ordförandeskap tycker jag att det har förändrats.

Hon menar att EU har fått in åtminstone ena foten i det mediala vardagsrummet, och att det har dykt upp nya frågor som medierna inte kan låta bli att bevaka utan att EU automatiskt kommer med i bilden, som den ekonomiska krisen och klimathotet.

– Dessutom har vi en ny regering som ska inneha ordförandeskapet och som kommer att bryta ny mark, säger hon.

Också SVT:s EU-korrespondent Johanna Johnsson intar en mer positiv hållning:

– Möjligen att journalister på hemmaplan ibland missar direkta kopplingar mellan det som händer i Sverige och EU. Det kan vara svårt att se sammanhangen i stora, långsamma processer. Men under det halvår jag varit korre har intresset hemifrån varit stort. Klart vi skulle kunna vara fler korrespondenter, men problemet är nog snarast att vi inte har korrar på andra håll i Europa längre.

3. ANSVARSFRÅGAN

SÅ, VEM BÄR ANSVARET för den EU-bevakning som alla verkar vara överens om inte är tillräcklig? Rapporterar inte medierna för att folk inte är intresserade, eller är det tvärtom? Eller är det politikerna som inte har fört upp EU tillräckligt på agendan? Är unionen helt enkelt för svårbevakad, resurserna för små, de kommersiella aspekterna för starka, kunskaperna för klena och tidsbristen inom den journalistiska yrkeskåren för stor? Givetvis handlar det om en kombination, men för enkelhetens skull ska vi dissekera orsaksalternativen ett i taget.

EU – monstret på skrivbordet

– Det som gör EU komplicerat för en journalist är de långa och komplicerade beslutsprocesserna. Man kan inte vid en viss tidpunkt säga att något är bestämt. Vi som var med om Maastrichtfördraget 1991 minns ju hur det proklamerades att vi nu skulle få en gemensam valuta. Men det omsattes i praktiken först tio år senare, säger Rolf Gustavsson.

DEN DÅLIGA EU-BEVAKNINGEN SPEGLAR ETT OINTRESSE HOS BÅDE MEDIER OCH MEDBORGARE. DET ÄR SVÅRT ATT SÄGA OM MEDIERNA INTE SKRIVER OM EU FÖR ATT FOLK INTE ÄR INTRESSERADE, ELLER OM FOLK INTE ÄR INTRESSERADE FÖR ATT EU INTE BEVAKAS I STÖRRE UTSTRÄCKNING. EN ÖKANDE BEVAKNING SKULLE VARA SJÄLVGENERERANDE.

HENRIK ALEXANDERSSON

Den första möjliga orsaken till den skrala EU-bevakningen är EU som institution. Många menar att EU är svårbevakat, ogenomträngligt och komplext. Någon motsvarighet till Sveriges offentlighetsprincip finns inte, och just nu pågår diskussioner om att täppa till insynsmöjligheterna ytterligare.[6] EU tornar upp sig som ett pappersmonster på journalistens skrivbord, som tycks omöjligt att besegra. Men att inte rapportera går givetvis stick i stäv med journalistens grunduppdrag – att granska makten och att förenkla komplicerade förhållanden. Ju svårare något som påverkar medborgarna är att bevaka, desto större anledning att ta fram spaden och skotta sikten fri.

– En av de institutioner som är otroligt viktig men också sämst bevakad, är domstolen i Luxemburg. Den har inga presskonferenser, hänvisar bara till domsluten, och det är svårt att komma i kontakt med domarna. Det är förstås en stor brist i hela systemet eftersom det handlar om rättssäkerheten, säger Rolf Gustavsson.

Det råder stor koncensus om att medierna ofta har svårt att se sammanhangen och inte är insatta i EU:s beslutsprocess och struktur.

– Så fort man har skrivit en text har det hänt något nytt, vilket är väldigt frustrerande för journalister som arbetar under tidspress. Vad gäller till exempel telekompaketet så hade två nyhetscykler utropat seger innan beslutet togs, trots att det fortfarande stod och vägde. Kohandlandet mellan parlamentet, Ministerrådet och kommissionen pågår väldigt länge och medierna drar lätt slutsatser för snabbt, säger Henrik Alexandersson.

Men att sopa problemet under mattan får det inte att försvinna. Att EU är svårbevakat är således en av många orsaker till den snåla bevakningen, men knappast ett argument för att låta bli att rapportera.

– Jag tycker ofta att medierna skyller på att beslutsprocessen i EU är svår och att man aldrig vet när ett beslut är taget. Men varför ska man vänta tills ett beslut är taget? Det är inte demokratiskt. Poängen är ju att rapportera om vad som är på gång, säger Anna Hedh.

Politikernas ansvar

En annan orsak till den undermåliga EU-bevakningen är politikernas agerande och deras kommunikation med medierna. Partiernas val av kandidater till parlamentet, och att de satsar förhållandevis lite på EU-valen, spelar till exempel in. Anna Kinberg Batra pekar också på att Lissabonfördraget stärker de nationella parlamentens möjligheter att stoppa och säga sitt om förslag i tid, men att det inte görs, vilket ger medierna mindre att rapportera om.

– Redan i dag kan du som parlamentariker opponera dig tidigt i beslutsprocessen. Verktygen finns, men de används inte. Och då kommuniceras heller ingenting till medierna. Där har vi politiker knappt gått ur sängen.

Den långdragna ja/nej-debatten och partiernas ambivalens till EU har också påverkat politikerna, som har dragit sig för att föra upp EU på agendan – inte minst i mötet med medierna.

– Vi är dåliga på att lyfta EU-frågan. Eftersom det inom alla partier i början fanns en splittring mellan ja och nej till EU, tror jag att vi har dragit oss för att tala om det, säger Anna Hedh.

Rolf Gustavsson menar att det politiska klimatet på hemmaplan utgör en motvind för rapporteringen:

– Det måste finnas en resonansbotten i den svenska politiska diskussionen, annars är det meningslöst. Det är omöjligt för journalister att skapa intresse för EU om det inte finns något

intresse på hemmaplan och medierna bara koncentrerar sig på nationell politik, säger Rolf Gustavsson, och får medhåll av Socialdemokraternas partiledare Mona Sahlin:

– Medierna och vi politiker får gemensamt ta ansvaret för det låga EU-intresset. Vi har pratat om EU för länge som en utrikespolitisk fråga, säger hon.

Nej-spöket – den politiska klangbottnen

Ja eller nej till EU är enligt flera av de intervjuade en debatt som har varit, och fortfarande är, väldigt närvarande i rapporteringen. Att den har fungerat som en mental bromskloss för en annan, framåtskridande och mer omfattande journalistik är också tydligt. Anledningen är det jämna resultatet i folkomröstningen 1994, varefter ja-segern snabbt svängde om och vi fick en starkt EU-negativ opinion.

– Medierna vill respektera och värna EU-motståndarnas intressen, och de gör det genom att upprätthålla ja/nej-diskussionen. Men kruxet med den logiken är att man står och stampar på samma fläck som vid omröstningen och diskursen utvecklas inte, säger Peter Berglez.

Han menar dessutom att nej-tänkandet i journalistiken oftast representerar det progressiva tänkandet, medan ja-tänkandet reduceras till status quo och elitens intressen. Han får medhåll av Rolf Gustavsson:

– Det grundläggande missförståndet är att Europa är en option, men Europa är inte valbart. Det finns djupgående ointresse, ovilja eller oförmåga att förstå att en stor del av beslutsfattandet i dag sker på ett högre plan. 1994 års diskussion lever fortfarande kvar i huvudet på många människor, säger han.

Henrik Brors framhåller att den EU-negativa opinionen har fått många medier att tolka det som att väljarna inte är intresserade av en kontinuerlig EU-rapportering.

Många väljare har också vänt EU ryggen, vilket märks i att när en EU-fråga plötsligt får stor uppmärksamhet i alla medier hör läsare av sig och klagar på att DN inte rapporterat om till exempel förhandlingarna om Lissabonfördraget trots att tidningen haft mängder med artiklar om det under de år förhandlingsprocessen pågått, säger Henrik Brors.

Anna Kinberg Batra intar en mer positiv hållning:

Vi börjar komma förbi ja eller nej nu och gå vidare. EU har flyttat in lite mer i det politiska vardagsrummet.

Okunnig journalistkår

JAG TROR ATT MEDIERNA BARA MÅSTE FÖRSTÅ ATT ETT EU-VAL INTE ÄR SVÅRARE ATT BEVAKA ÄN ETT RIKSDAGSVAL.

MONA SAHLIN

Vi har en duktig journalistkår i Sverige. Men vad gäller EU knakar det i fogarna. Det finns en handfull journalister som aldrig verkar ha gjort något annat än att bevaka EU, vars kunskaper är beundransvärda. Men lärdomarna hos den breda yrkeskåren tycks i vissa fall vara icke-existerande.

På journalistutbildningarna undervisas det om kommunalpolitik, riksdag och regering, men hur står det till med EU-undervisningen? En rundringning till sju av landets främsta journalistutbildningar[7] visar att EU knappt står på schemat över huvud taget. I bästa fall ges några få föreläsningar i ämnet. Bäst betyg får Lunds journalistutbildning, som vid ett tillfälle ordnade en veckas resa till Bryssel för sina elever.

– *Det finns absolut bristande kompetens och otillräckliga kunskaper inom journalistkåren. I Sverige i dag finns enskilda väldigt duktiga EU-journalister. Men det handlar om tio–femton individer, och det saknas en kunskapsstruktur hos kåren i allmänhet*, säger Peter Berglez.

På så sätt kan man säga att EU inte bara kan uppfattas som ett elitprojekt inom den politiska sfären, utan också i den mediala, där en liten skara journalister sitter på stora kunskaper medan kunnandet tryter hos resten.

– *Ibland blir jag riktigt bedrövad över hur liten koll journalister har på EU. Om jag har gett en intervju på en kvart och gör en citatkoll blir jag mörkrädd. Ofta har journalisten inte förstått hälften. Det som bekymrar mig mest är att lokalpressen är så dålig. Ungefär 70 procent av alla ärenden på fullmäktiges dagordning ute i kommunerna härrör eller berörs av EU-lagstiftning. Och folk läser främst sin lokaltidning, inte DN och Svenska Dagbladet*, säger Anna Hedh.

Men är journalisterna verkligen rätt aktörer att lasta den påvra bevakningen för? Är de inte egentligen bara rationella aktörer som gör rätt i att strunta i EU eftersom det saknas incitament i form av läsarintresse och agendasättande av politiker och medieföretag?

Medieutvecklingen

Ett komplicerat fenomen blir inte lättare att bevaka med tidsbrist och knappa resurser. Att SvD nu planerar att lägga ner sin Brysselredaktion handlar om att sänka kostnaderna genom att ta bort det som är minst prioriterat.

Den generella medieutvecklingen har bidragit till ett uppsving för nöje, sport och ”infotainment”, medan politiskt nyhetsmaterial har fått kliva åt sidan. Henrik Brors vittnar om att en sådan neddragning av utrymme i DN har försvårat EU-bevakningen.

– EU-rapporteringen har drabbats hårdast, eftersom den var nyast och inte hann etablera sig på redaktionerna innan företags- och redaktionsledningarna tolkade det som att svenska folkets ökade motstånd mot EU-medlemskapet innebar att intresset för rapportering om EU inte var så viktig. Det får i sin tur återverkan på många journalisters intresse för EU-frågor, när man märker att det inte är någon smart karriärväg i svenska medievärlden, säger han.

Han får medhåll av Anna Kinberg Batra:

– Medierna och EU drar åt olika håll. Medieutvecklingen handlar om förkortningar och förenklingar vilket skapar märkliga artiklar om arvoden och skandaler. Medieklimatet rör sig inte mot fördjupning, förklaringar och analys – som EU kräver.

Medieföretagen tjänar mer på att bevaka det som känns nära och som man upplever att folk vill läsa om. De hårt arbetande korrespondenterna i Bryssel blir med andra ord väldigt ensamma.

– De stora publikationerna, tryck- och etermedia, har i dag i snitt en tjänst i Bryssel. Det är en omöjlighet för en person att kunna följa kommissionen, Ministerrådet, parlamentet och allt annat i EU på ett genomträngande sätt. Många måste även samtidigt följa utvecklingen i de närliggande länderna, säger Christian Wohlert.

– Veckan har sju dagar och dygnet 24 timmar, du måste välja ut vad som är mest relevant för ögonblicket. Jag definierar min uppgift som att dra större slutsatser. Men det kräver att man väljer ut vissa stora tunga frågor. De sista två åren har jag till exempel ägnat åt klimat och energi, säger Rolf Gustavsson.

Att många medier täcker toppmöten och vissa sakfrågor men lämnar mycket annat därhän finns det ytterligare en vinkel på enligt Henrik Alexandersson:

– Det handlar också om prestige. Det är glassigare att sola sig i glansen på toppmöten.

4. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

ATT SVENSKA MEDIER prioriterar svenska makthavare och nationell politik före EU kan vid första anblicken verka självklart. Som Peter Berglez uttrycker det: ”Reinfeldt och Sahlin förkroppsligar politisk makt, inte doldisar som Ashton och Dimas.” Men när bilden av gamla maktstrukturer lever vidare i den politiska journalistiken uppstår demokratiska problem. Medan medierna för femtonde året i rad ignorerar den nya maktplattformen, förutom vid folkomröstningarna och svenskt ordförandeskap, så pågår viktiga lagstiftningsförhandlingar som medborgarna har mycket svårt att få grepp om. Var är till exempel debatten om konsekvenserna av EU:s rambeslut mot rasism, och av att Europol ska gå från att vara ett samverkansorgan till att bli en EU-myndighet? Bristen på resurser, journalisternas eviga deadlines, kommersiella aspekter och EU:s ogenomtränglighet är några invändningar. Men medier som har anspråk på att bevaka medborgarnas demokratiska intressen kommer inte undan att förr eller senare ta tag i EU på vardaglig basis.

DET HÄNDER MASSOR AV SAKER HÄR I BRYSSEL VARJE DAG SOM JAG TYCKER VORE LÖPSEDELSMÄSSIGA I SVERIGE MEN SOM DET INTE RAPPORTERAS OM ALLS.

HENRIK ALEXANDERSSON

De flesta som medverkar i denna rapport är överens om att ansvaret för den undermåliga EU-bevakningen är tredelat mellan partierna, medborgarna och medierna. Man har hamnat i en ond spiral, där medierna inte rapporterar för att det inte finns något läsarintresse och för att politikerna inte för upp EU på agendan. Politikerna i sin tur talar inte om EU på grund av att det saknas väljarintresse och medietryck. Medborgarna å sin sida agerar rationellt när de struntar i ett EU som varken medier eller politiker verkar bry sig om. Dessutom ligger ja/nej-debatten fortfarande kvar som en femton år gammal våt filt över alltihop.

Men just nu frodas EU i medierna – 2009 är ett viktigt år för Europa. Det är 20 år sedan Berlinmurens fall, i Tyskland går 80 miljoner invånare till valurnorna i nationella val, 27 länder ska rösta i Europaparlamentsvalet, Sverige tar över ordförandeklubban och Lissabonfördraget kommer att lämna sitt limbotillstånd. Så visst är enskilda mediesatsningar både befogade och önskvärda. Det är dock värt att notera att en stor del av satsningarna sker på webben – vilket för med sig problematiken att man som mediekonsument på eget bevåg klickar sig fram till dem. Risken är alltså stor att man predikar för de redan frälsta.

Efter 2009 kommer bevakningen av naturliga skäl att gå ner igen, men frågan är om den kommer att stanna på en högre nivå än tidigare. De flesta av dem som medverkar i

rapporten är försiktigt positiva och talar om ett eventuellt kunskapslyft hos både medborgare och medier. Samtidigt betonar de att det finns risk för en EU-mättnad, och att det krävs aktiva åtgärder för att inte falla tillbaka i gamla hjulspår när Reinfeldt lämnar ifrån sig ordförandeklubban. Flera pekar också på att den kraftiga lågkonjunkturen drar ner bevakningen.

– *Det mesta talar för att det blir ett fortsatt intresse för EU-frågor ett tag, när man följer hur det går för den nya kommissionären och de politiska frågor som bevakats stort under ordförandeperioden. Om ett nytt parti som Piratpartiet blir invalt kommer det också att leda till uppmärksamhet en period, precis som med Junilistan 2004. Men sedan kommer troligen inrikespolitiken att ta överhanden, särskilt som 2010 är valår i Sverige. Det som skulle kunna ändra den dystra prognosen är att ett ökat EU-intresse bland svenskarna gör att fler via nätet hör av sig till redaktionerna och kräver en fortsatt bevakning. Om den svenska kommissionären får en tung portfölj och drar igång ett arbete som framstår som spännande kan det också leda till en viss ökad uppmärksamhet*, säger Henrik Brors.

Förslagen på åtgärder för att komma till rätta med svenska mediers EU-bevakning är många: Mer redaktionella resurser, bättre utbildning av journalister, fler korrespondenter, större kontakt mellan medier och parlamentariker, ökat samarbete mellan traditionella medier och sociala medier och mer EU-utbildning i skolan. Men i slutändan räcker det inte med att en tidning eller tv-kanal börjar rapportera mer eller att man skickar journalister på kurser till Bryssel.

– *Det krävs ändring på flera nivåer. Att partierna börjar ta EU-frågorna på allvar, inte bara vad regeringen gör på toppmötena utan vad varje partis företrädare gör i EU-parlamentet och uppåt. Att ett flertal stora medier gör en omvärdering av sitt demokratiska ansvar och återupprättar den politiska bevakningen på alla nivåer, såväl i riksdag och regering som i EU:s olika organ*, säger Henrik Brors.

Vid förra Europaparlamentsvalet 2004 röstade 38 procent av svenskarna, vilket är bland det lägsta i Europa, och valdeltagandet väntas inte bli mycket högre i år.[8] Det är först när det blir tydligt hur svensk inrikespolitik och kommunpolitik hänger ihop med vad som händer i EU som väljarna har en anledning att intressera sig. Det måste, enligt de medverkande i rapporten, göras genom att integrera EU i den vardagliga politiska rapporteringen. Aktivt nötningsarbete står med andra ord på agendan.

– *När beslut tas eller debatter förs i Sverige har man i princip alltid en vinkel på hur det påverkar en familj lokalt i Sverige, det borde göras mer även vad gäller EU*, säger Christian Wohlert.

Henrik Brors påpekar att det är de regionala och lokala medierna som brytt sig allra minst om att ta ansvar för EU-rapporteringen. Men EU hör hemma lika mycket i lokalbladet som i dagstidningarna.

– *EU-karusellen finns hemma i kommunen, men det är få som kliver på*, säger Anna Kinberg Batra, och menar att medierna ofta låter kommunalpolitiker ”komma undan lite för lätt”:

– *Moderata politiker vill sänka skatten och minska bidragstagandet, samtidigt älskar de att söka EU-bidrag. Sådana politiker blir jag galen på. Jag förstår att väljarna blir förvirrade, det borde de bli*, säger hon.

Tillbaks till ruta 1A: att granska makten där den finns. EU finns inte bara i Bryssel, utan också i Statsrådberedningen, i kommunhuset och i myndigheterna. EU finns i närmaste butik och i ditt kylskåp. Vi har duktiga journalister och politiker i det här landet. Det finns ingen väsentlig anledning till att Sveriges EU-bevakning inte ska kunna leva upp till sitt uppdrag.

I dag har Sverige 15 fasta EU-korrespondenter och tre frilansande.[9]

FOTNOTER

1. DN/Synovate 20/5-09

2. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, <www.skl.se/artikel.asp?A=50865&C=5675>

3. <http://henrikalexandersson.blogspot.com/2009/04/annu-en-eu-skandal-som-svenska-media.html>

4. <www.oru.se/templates/oruExtNormal____46627.aspx>

5. ”Svenska medier måste ta EU-frågorna på allvar”, Göteborgs-Posten 20/2-09. <www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=478043>

6. Öppenhetsförordningen, <www.regeringen.se/sb/d/9086/a/106934>

7. JMK/SU i Stockholm, JMG i Göteborg, Mittuniversitetet i Sundsvall, Uppsala universitet, MKJ i Lund, Skurups folkhögskola, Södertörns högskola.

8. <www.europaparlamentet.se/view/sv/val_till_europaparlamentet/valdeltagande.html>

9. **Tidningar**: Marianne Björklund, DN. Bengt Magnusson, ERA Magazine. Teresa Küchler, Europolitique. Lennart Anebäck, Riksdag & Departement och Aftonbladet. Rolf Gustavsson och Mats Hallgren, SvD.

   Nyhetsbyråer: Carl Bergman, Feature Story News (Tv & Radio). Bengt Ljung, Nyhetsbyrån Direkt. Maria Davidsson, TT. Magnus Franklin, MLex Market Intelligence.

   Etermedia: Stefan Winiger och Willy Silberstein, SR Ekot. Rolf Fredriksson och Johanna Johnsson, SVT.

   Webb: Christian Wohlert, Europaportalen.

   Frilansjournalister: Sigrid Melchior (bland annat Göteborgs-Posten). Emily von Sydow (Europaposten). Andreas Liljeheden (DiTV och Dagens Industri). www.regeringen.se/sb/d/4381/a/29887.

TIMBRO MEDIEINSTITUT KUNGSGATAN 60, BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TEL 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE